

Universitätsbibliothek Wuppertal

P. Vergili Maronis Aeneis

Vergilius Maro, Publius

Berolini, 1889

VIII.

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-730](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-730)

VIII.

Dum hostes cogunt copias, Aeneas de paucitate suorum sollicitus — 35	
Tiberini vaticinatione praeceptisque levatur, grato animo precatur, 80	
mactata, quam forte invenit, sue ad Euandrum flumine subvehitur. 101	
is Aeneam a Pallante honorifice appellatum libenter accipit 183	
cenatumque de sacris, quibus tum operatus erat, edocet:	
Herculis beneficio cives suos Caei atrocitate liberatos esse; 279	
perfectis sacris rediens loca monstrat Romae nomen habitura. 368	
Insequenti nocte Venus obsecrat Volcanum, ut armet Aeneam, 406	
eiusque precibus obsecutus ille multo mane ad officinam descendit 423	
et cum Cyclopiis sociis nova arma fabricari properat. 453	
Aeneas expectatus Euandri alloquio ad Etruscos vicinos delegatur,	
quippe qui bello vexati a Mezentio ducis idonei indigeant. 519	
prodigio confirmatus plerosque socios remittit, retinet delectos, 553	
quos Pallas a patre multis cum lacrimis dimissus Caere deducit. 607	
eo postquam venit, Aeneas cum aliis armis Volcaniis instruitur 625	
tum clipeo, in quo efficta admiratur rerum Romanarum fastigia.	

Aeneas Euandro supplicat, viro Venus: dantur praesidia.

Ut belli signum Laurenti Turnus ab arce
 extulit et raucō strepuerunt cornua cantu
 utque acris concussit equos utque impulit arma,
 extemplo turbati animi, simul omne tumultu
 coniurat trepido Latium saevitque iuventus 5
effera. ductores primi Messapus et Ufens
 contemptorque deum Mezentius undique cogunt
 auxilia et latos vastant cultoribus agros.
 mittitur et magni Venulus Diomedis ad urbem,
 qui petat auxilium et Latio consistere Teucros, 10
 advectum Aenean classi victosque penatis
 inferre et fatis regem se dicere posci
 edoceat multasque viro se adiungere gentis
 Dardanio et late Latio increbrescere nomen;
 quid struat his coeptis, quem, si fortuna sequatur, 15
 eventum pugnae cupiat, manifestius ipsi

3 secl. Rbb.   13 multasque . . nomen 14 damn. Peerlk. Ribb.

P. VE
 quam Turno re
 Talia per l
 cuncta videns
 atque animu
 in partisque r
 sicut aquae r
 sole repercus
 omnia pervol
 erigitur summ
 nox erat et ter
 alitum pecudu
 cum pater in r
 Aeneas tristi t
 proebuit serar
 hic deus ipse
 populeas inter
 visus (eum ten
 carbasus et cri
 tum sic adfari
 'O sate g
 qui revehis no
 expectate sol
 hic tibi certa
 neu belli ter
 concessere de
 iamque tibi,
 lioreis ingen
 triginta capit
 alba, solo rec
 hic locus urbis
 ex quo ter de
 Ascanius clari
 laud incerta
 expeditas victo
 Arcades his or
 qui regem Eu
 delegere locum
 23 reper
 P. 24 v. 2. lac
 42 . . cano 49
 Heyne, secl. Rib
 hic pro te ex v.

quam Turno regi aut regi apparere Latino.

Talia per Latium, quae Laomedontius heros
cuncta videns magno curarum fluctuat aestu
atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc
in partisque rapit varias perque omnia versat,
sicut aquae tremulum labris ubi lumen aënis
sole repercusso aut radiantis imagine lunae
omnia pervolitat late loca iamque sub auras
erigitur summique ferit laquearia tecti.

FX, 680²⁰ Xv, 487.

nox erat et terras animalia fessa per omnis
alituum pecudumque genus sopor altus habebat,
cum pater in ripa gelidique sub aetheris axe
Aeneas tristi turbatus pectora bello

procubuit seramque dedit per membra quietem.

huic deus ipse loci fluvio Tiberinus amoeno
populeas inter senior se attollere frondes

visus (eum tenuis glauco velabat amictu
carbasus et crinīs umbrosa tegebat arundo),
tum sic adfari et curas his demere dicitis:

‘O sate gente deum, Troianam ex hostibus urbem
qui revehis nobis aeternaque Pergama servas,
expectate solo Laurenti arvisque Latinis,
hic tibi certa domus, certi (ne absiste) penates,
(neu belli terrere minis): tumor omnīs et irae
concessere deum.

iamque tibi, ne vana putes haec fingere somnum,

litoreis ingens inventa sub ilicibus sus

triginta capitum fetus enixa iacebit,

alba, solo recubans, albi circum ubera nati.

hic locus urbis erit, requies ea certa laborum.

ex quo ter denis urbem redeuntibus annis

Ascanius clari condet cognominis Albam.

haud incerta cano. nunc qua ratione, quod instat,

expedias victor, paucis (adverte) docebo.

Arcades his oris, genus a Pallante profectum,

qui regem Euandrum comites, qui signa secuti,

delegere locum et posuere in montibus urbem

23 *repercusso* Hoffm. 15. *repercussum* libri. 25 *laquaria* M²
P²R²V²c² *lacuar-* schol. Ver. 99, 25. *lacuaria* ‘multi’ ap. Serv. Ribb.
42 .. *cano* 49 a Tuca forte ex schedis poetae insertos esse suspicatur
Heyne, secl. Ribb., def. Albr. 414. 43/5 = III 390/2; 46 (∞ III 393;
hic pro *is* ex v. 39 videtur irrepsisse) om. MP²a¹; ad 47/8 cf. I 267 s.

Pallantis proavi de nomine Pallanteum.
 hi bellum adsidue ducunt cum gente Latina,
 hos castris adhibe socios et foedera iunge.
 ipse ego te ripis et recto flumine ducam,
 adversum remis superes subvectus ut amnem.
 surge age, nate dea, primisque cadentibus astris
 Iunoni fer rite preces iramque minasque
 supplicibus supera votis. mihi victor honorem
 persolves. ego sum, pleno quem flumine cernis
 stringentem ripas et pinguis culta secantem,
 caeruleus Thybris, caelo gratissimus amnis.
 hic mihi magna domus, celsis caput urbibus exit.⁷

Dixit, deinde lacu fluvius se condidit alto
 ima petens, nox Aenean somnusque reliquit.
 surgit et aetherii spectans orientia solis
 lumina rite cavis undam de flumine palmis
 sustinet ac talis effundit ad aethera voces:
 'nymphae, Laurentes nymphae, genus amnibus unde est,
 tuque, o Thybri tuo genitor cum flumine sancto,
 accipite Aenean et tandem arcete periclis.
 quo te cumque lacus miserantem incommoda nostra
 fonte tenet, quocumque solo pulcherrimus exis,
 semper honore meo, semper celebrabere donis,
 corniger Hesperidum fluvius regnator aquarum.
 adsis o tantum et propius tua numina firmes.'
 sic memorat geminasque legit de classe biremis
 remigioque aptat, socios simul instruit armis.

Ecce autem subitum atque oculis mirabile monstrum!
 candida per silvam cum fetu concolor albo
 procubuit viridique in litore conspicitur sus;
 quam pius Aeneas tibi enim, tibi, maxima Iuno,
 mactat sacra ferens et cum grege sistit ad aram.
 Thybris ea fluvium, quam longa est, nocte tumentem
 leniit et tacita refluens ita substitit unda,
 mitis ut in morem stagni placidaeque paludis
 sterneret aequor aquis, remo ut luctamen abesset.
 ergo iter inceptum celerant rumore secundo.

56 foedere Pyb; comm. Serv. 57 rivis retracto Gent 45. et
 certo Peerlk. adstricto Schap. 65 escit (= erit) post Tan. Fabrum
 O. Müller Herm. 1877, 300. 74 qui te c. locus Madv. 39. 75
 tenent FR 90 post celerant fort. dist. cum Heynio Gofsr. Rumone
 M¹; cf. Serv. (Rumon = Tiberis).

ad v. 8239. l. l. v. 145. per ripas laesi cornelotum

labitur uncta
 miratur nemus
 scuta virum
 illi remigio
 et longos super
 arboribus viri
 sol medium ca
 cum muros ar
 tecta vident,
 aequavit, tum
 ocius advertun

Forte die
 Amphitryoniad
 ante urbem in
 ma omnes iu
 tura dabant te
 ut celsas vider
 allabi nemus
 terrentur visu
 consurgunt m
 sacra vetat rap
 et procul e
 ignotas tempta
 qui genus? u
 tum pater Ae
 paciferaeque
 Troiugenas a
 quos illi bello
 Euaendrum pe
 Dardaniae ven
 obstipuit tanto
 egredere o,
 alloquere ac
 exceptique ma
 progressi sub
 Tum reg
 optime Graiu
 et vitta comp
 non equidem

98 ac] p
 1886, 4.

labitur uncta vadis abies; mirantur et undae,
 miratur nemus insuetum fulgentia longe
scuta virum fluvio pictasque innare carinas.
 55
 60
 65
 70
 75
 80
 85
 90
 95
 100
 105
 110
 115
 120
 125
 130
 135
 140
 145
 150
 155
 160
 165
 170
 175
 180
 185
 190
 195
 200
 205
 210
 215
 220
 225
 230
 235
 240
 245
 250
 255
 260
 265
 270
 275
 280
 285
 290
 295
 300
 305
 310
 315
 320
 325
 330
 335
 340
 345
 350
 355
 360
 365
 370
 375
 380
 385
 390
 395
 400
 405
 410
 415
 420
 425
 430
 435
 440
 445
 450
 455
 460
 465
 470
 475
 480
 485
 490
 495
 500
 505
 510
 515
 520
 525
 530
 535
 540
 545
 550
 555
 560
 565
 570
 575
 580
 585
 590
 595
 600
 605
 610
 615
 620
 625
 630
 635
 640
 645
 650
 655
 660
 665
 670
 675
 680
 685
 690
 695
 700
 705
 710
 715
 720
 725
 730
 735
 740
 745
 750
 755
 760
 765
 770
 775
 780
 785
 790
 795
 800
 805
 810
 815
 820
 825
 830
 835
 840
 845
 850
 855
 860
 865
 870
 875
 880
 885
 890
 895
 900
 905
 910
 915
 920
 925
 930
 935
 940
 945
 950
 955
 960
 965
 970
 975
 980
 985
 990
 995

oili remigio noctemque diemque fatigant
 et longos superant flexus variisque teguntur
 arboribus viridisque secant placido aequore silvas.
 sol medium caeli conscenderat igneus orbem,
 cum muros arcemque procul ac rara domorum
 tecta vident, quae nunc Romana potentia caelo
 aequavit, tum res inopes Euandrus habebat.
 ocius advertunt proras urbique propinquant.
 Forte die sollemnem illo rex Arcas honorem
 Amphitryoniadae magno divisique ferebat
 ante urbem in luco. Pallas huic filius una,
 una omnes iuvenum primi pauperque senatus
 tura dabant tepidusque cruor fumabat ad aras.
 ut celsas videre rates atque inter opacum
 adlabi nemus et tacitos incumbere remis,
 terrentur visu subito cunctique relictis
 consurgunt mensis. audax quos rumpere Pallas
 sacra vetat raptoque volat telo obvius ipse
 et procul e tumulo: 'iuvenes, quae causa subegit
 ignotas temptare vias? quo tenditis?' inquit,
 'qui genus? unde domo? pacemne huc fertis an arma?'
 tum pater Aeneas puppi sic fatur ab alta
 paciferaeque manu ramum praetendit olivae:
 'Troiuigenas ac tela vides inimica Latinis,
 quos illi bello profugos egere superbo.
 Euandrum petimus. ferte haec et dicite lectos
 Dardaniae venisse duces socia arma rogantes.'
 obstipuit tanto percussus nomine Pallas:
 'egredere o, quicumque es,' ait 'coramque parentem
 adloquere ac nostris succede penatibus hospes'
 excepitque manu dextramque amplexus inhaesit.
 progressi subeunt luco fluviumque relinquunt.

Tum regem Aeneas dictis adfatur amicis:
 'optime Graiugenum, cui me Fortuna precari
 et vitta comptos voluit praetendere ramos,
 non equidem extimui, Danaum quod ductor et Arcas

98 ac] per Schap. 105 pariterque Lindner GPr. Hirschberg
 1886, 4. 108 tacitis γ^2c^2 Serv. Ribb.

quodque ab stirpe fores geminis coniunctus Atridis; 130
 sed mea me virtus et sancta oracula divom
 cognatique patres, tua terris didita fama,
 coniunxere tibi et fatis egere volentem.
 Dardanus, Iliacae primus pater urbis et auctor,
 Electra, ut Grai perhibent, Atlantide cretus, 135
 advehitur Teucros; Electram maximus Atlas
 edidit, aetherios umero qui sustinet orbis.
 vobis Mercurius pater est, quem candida Maia
 Cyllenae gelido conceptum vertice fudit;
 at Maiam, auditis si quicquam credimus, Atlas, 140
 idem Atlas generat, caeli qui sidera tollit.
 sic genus amborum scindit se sanguine ab uno.
 his fretus non legatos neque prima per artem
 temptamenta tui pepigi; me, me ipse meumque
 obieci caput et supplex ad limina veni. 145
 gens eadem, quae te, crudeli Daunia bello
 insequitur; nos si pellant, nihil afore credunt,
 quin omnem Hesperiam penitus sua sub iuga mittant
 et mare, quod supra, teneant, quodque adluit infra.
 accipe daque fidem. sunt nobis fortia bello 150
 pectora, sunt animi et rebus spectata iuventus.
 Dixerat Aeneas. ille os oculosque loquentis
 iamdudum et totum lustrabat lumine corpus;
 tum sic pauca refert: 'ut te, fortissime Teucrum,
 accipio adgnoscoque libens! ut verba parentis 155
 et vocem Anchisae magni voltumque recorder!
 nam memini Hesionae visentem regna sororis
 Laomedontiaden Priamum Salamina petentem
 protinus Arcadiae gelidos invisere finis.
 tum mihi prima genas vestibat flore iuventas; 160
 mirabarque duces Teucros, mirabar et ipsum
Laomedontiaden, sed cunctis altior ibat
 Anchises. mihi mens iuvenali ardebat amore
 compellare virum et dextrae coniungere dextram;
 accessi et cupidus Phenei sub moenia duxi. 165
 ille mihi insignem pharetram Lyciasque sagittas
 discedens chlamydemque auro dedit intertextam

131 *tua me virtus, tua l. d. f. cogn. p. et s. or. d.* Jort. 481.
 133 *votis* prop. Kl. 1869, 10. 149 (G. II 158) damn. Peerlk. et Ribb.
 167 *intertexto* P'R; cf. Serv.

frenaque bin
 ergo et, qua
 et, lux cum
 auxilio laet
 interea sacra
 annua, quae
 nobiscum et

Haec ul
 pocula gram
 praecipuumq
 accipit Aene
 tum lecti iu
 viscera tosta
 dona laborat
 vescitur Aen
 perpetui ter

Postqu
 rex Euandru
 has ex mor
 vana supers
 imposuit: s
 servati facir
 iam primun
 disiectae p
 stat domus

hic spelunc
 semihomini
 solis inacce

caede tepeb
 ora virum t
 huic monstr
 ore vomens
 attulit et
 auxilium adv
 tergemini n
 Alcides ader
 ingentis, val
 at furis Cac
 aut intractat

197 *squa*
 Henry J.J. 186
 Peerlk.

Vergilius.

frenaque bina, meus quae nunc habet aurea Pallas.
 ergo et, quam petitis, iuncta est mihi foedere dextra
 et, lux cum primum terris se crastina reddet, 170
 auxilio laetos dimittam opibus iuvabo.
 interea sacra haec, quando huc venistis amici,
 annua, quae differre nefas, celebrate faventes
 nobiscum et iam nunc sociorum adsuescite mensis.²

Haec ubi dicta, dapes iubet et sublata reponi 175
 pocula gramineoque viros locat ipse sedili
 praecipuumque toro et villosi pelle leonis
 accipit Aenean solioque invitat acerno.
 tum lecti iuvenes certatim araeque sacerdos
 viscera tosta ferunt taurorum onerantque canistris *f. I, 195. 180*
 dona laboratae Cereris Bacchumque ministrant. *Stat. Theb. I, 513*
 vescitur Aeneas simul et Troiana iuventus
 perpetui tergo bovis et lustralibus extis.

Postquam exempta fames et amor compressus edendi,
 rex Euandrus ait: non haec sollemnia nobis, 185
 has ex more dapes, hanc tanti numinis aram
 vana superstitio veterumque ignara deorum — *cf. Norden 309. Stat. Theb. I, 554.*
 imposuit: saevis, hospes Troiane, periclis
 servati facimus meritosque novamus honores.
 iam primum saxis suspensam hanc aspicere rupem, 190
 disiectae procul ut moles desertaque montis
 stat domus et scopuli ingentem traxere ruinam.
 hic spelunca fuit vasto submota recessu,
 semihominis Caci facies quam dira tenebat,
 solis inaccessam radiis; semperque recenti 195
caede tepebat humus foribusque adfixa superbis
 ora virum tristi pendebant pallida tabo.
 huic monstro Volcanus erat pater: illius atros
 ore vomens ignis magna se mole ferebat.
 attulit et nobis aliquando optantibus aetas 200
 auxilium adventumque dei. nam maximus ultor,
 tergemini nece Geryonae spoliisque superbus,
 Alcides aderat taurosque hac victor agebat
 ingentis, vallemque boves amnemque tenebant.
 at furis Caci mens effera, ne quid inausum 205
 aut intractatum scelerisve dolive fuisset,

197 *squallida* M¹? Rbb. 200 *et] en?* cf. IX 7. 205 *furis* M
 (Henry JJ. 1867, 725 et Aen. I, XXVII) *γ²b²cα* Serv. *furis* C. manus
 Peerlk.

quattuor a stabulis praestanti corpore tauros
 avertit, totidem forma superante iuvenças;
 atque hos, ne qua forent pedibus vestigia rectis,
 cauda in speluncam tractos versisque viarum 210
iudiciis raptos saxo occultabat opaco.
 quaerenti nulla ad speluncam signa ferebant. —
 interea, cum iam stabulis saturata moveret
 Amphitryoniades armenta abitumque pararet,
 discessu mugire boves atque omne querellis 215
impleri nemus et colles clamore relinqui.
 reddidit una boum vocem vastoque sub antro
 mugit et Caci spem custodita fefellit.
 hic vero Alcidae furiis exarserat atro
felle dolor, rapit arma manu nodisque gravatum *cf. V, 492 f.*
robur et aërii cursu petit ardua montis. *[X, 575] 220*
 tum primum nostri Cacum videre timentem
 turbatumque oculi; fugit ilicet ocior Euro
 speluncamque petit: pedibus timor addidit alas. 225
 ut sese inclusit ruptisque immane catenis
 deiecit saxum, ferro quod et arte paterna
 pendebat, fultosque emuniit obice postis,
 ecce, furens animis aderat Tiryntius omnemque
accessum lustrans huc ora ferebat et illuc
dentibus infrendens: ter totum fervidus ira 230
lustrat Aventini montem, ter saxea temptat
limina nequiquam, ter fessus vallē resedit. —
 stabat acuta silex, praecisis undique saxis
 speluncae dorso insurgens, altissima visu,
 dirarum nidis domus opportuna volucrum. 235
 hanc, ut prona iugo laevum incumbibat ad annem,
 dexter in adversum nitens concussit et imis
 avolsam solvit radicibus, inde repente
impulit, impulsu quo maximus intonat aether,
dissultant ripae refluitque exterritus amnis. 240
 at specus et Caci detecta apparuit ingens
regia et umbrosae penitus patuere cavernae,
non secus ac si qua penitus vi terra dehiscens
infernās reseret sedes et regna recludat

211 raptor Wak. Ribb. 212 quaerentis b³ quaerentes Ry²a²c²
 218 s. Alcides (furtis ex. a. f. d.) r. Speijer 24. 223 oculi χ; cf. Serv.
 oculos γ¹ oculis cet. libri, Ribb. 236 ad] in auct. Iulio² Rufiniano
 255 Rbb. 244 reseret M²PRya¹c¹

pallida, dis
 cernatur, u
 ergo insper
 inclusumq
 desuper Al
 advocat et
 ille autem
 faucibus ing
 evomit invol
 prospectum
 fumiferam n
 non tulit Al
 praecipiti ie
 fumus agit
 hic Cacum
 corripit in
 elisos oculos
 panditur ext
 abstractaequ
 caelo ostend
 protrahitur.
 terribilis oc
 pectora sen
 ex illo cele
 servavere d
 et domus l
 hanc aram
 dicetur nob
 quare agite
 cingite fron
 comunemq
 dixerat, Her
 velavitque
 et sacer imp
 in mensam
 Devexo
 iamque sacer
 pellibus in m
 246 trep
 Ribb. 257
 prop. Kl.
 l 7, 11. 27

pallida, dis invisā, superque immane barathrum
 cernatur, trepident immisso lumine manes. 245
f. 5v. m. II, 260
et V, 357.
 ergo insperata deprensū in luce repente
 inclusumque cavo saxo atque insueta rudentem
 desuper Alcides telis premit omniaque arma
 advocat et ramis vastisque molaribus instat. 250
 ille autem (neque enim fuga iam super ulla pericli)
 faucibus ingentem fumum (mirabile dictū)
 evomit involvitque domum caligine caeca
 prospectum eripiens oculis glomeratque sub antro
 fumiferam noctem commixtis igne tenebris. 255
 non tulit Alcides animis seque ipse per ignem
 praecipiti iecit saltu, qua plurimus undam
 fumus agit nebulaque ingens specus aestuat atra.
 hic Cacum in tenebris incendia vana vomentem
 corripit in nodum complexus et angit inhaerens 260
 elisos oculos et siccum sanguine guttur.
 panditur extemplo foribus domus atra revolsis
 abstractaeque boves abiurataeque rapinae
 caelo ostenduntur pedibusque informe cadaver
 protrahitur. nequeunt expleri corda tuendo 265
 terribilis oculos, voltum villosaque saetis
 pectora semiferi atque extinctos faucibus ignis. —
 ex illo celebratus honos laetique minores
 servavere diem primusque Potitius auctor
 et domus Herculei custos Pinaria sacri. 270
 hanc aram luco statuit, quae maxima semper
 dicetur nobis et erit quae maxima semper.
 quare agite, o iuvenes, tantarum in munere laudum
 cingite fronde comas et pocula porgite dextris
 communemque vocate deum et date vina volentes. 275
 dixerat, Herculea bicolor cum populus umbra
 velavitque comas folisque innexa pependit
 et sacer implevit dextram scyphus. ocius omnes
 in mensam laeti libant divosque precantur.
 Devexo interea propior fit Vesper Olympo. 280
 iamque sacerdotes primusque Potitius ibant
 pellibus in morem cincti flammisque ferebant.

246 *trepidantque* R *trepidentque* Wagn. 247 in om. M¹Py¹
 Ribb. 257 *iniecit* P²ya²cz 261 *elidens* multi' ap. Serv. *eliditque*
 prop. Kl. 271 *statui* Pomponius Laetus; de re cf. Weisenborn Liv.
 I 7, 11. 271/2 *damn.* Heyne. 277 *innexa]* *immissa* Probus 46, 18.

instaurant epulas et mensae grata secundae
 dona ferunt cumulantque oneratis lancibus aras.
 tum Salii ad cantus incensa altaria circum 285
 populeis adsunt evincti tempora ramis,
 hic iuvenum chorus, ille senum; qui carmine laudes
 Herculeas et facta ferunt, ut prima novercae
 monstra manu geminosque premens eliserit anguis,
 ut bello egregias idem disiecerit urbes, 290
 Troiamque Oechaliamque, ut duros mille labores
 rege sub Eurystheo fatis Iunonis iniquae
 pertulerit. tu nubigenas, invicte, bimembris,
 Hylaeumque Pholumque, manu, tu Cresia mactas
 prodigia et vastum Nemeae sub rupe leonem;
 te Stygii tremuere lacus, te ianitor Orci
 ossa super recubans antro semesa cruento,
 nec te ullae facies, non terruit ipse Typhoeus
 arduus arma tenens; non te rationis egentem
 Lernaeus turba capitum circumstetit anguis. 300
 salve, vera Iovis proles, decus addite divis,
 et nos et tua dexter adi pede sacra secundo.
 talia carminibus celebrant, super omnia Caci
 speluncam adiciunt spirantemque ignibus ipsum.
 consonat omne nemus strepitu collesque resultant. 305
 Exin se cuncti divinis rebus ad urbem
 perfectis referunt. ibat rex obsitus aevo
 et comitem Aenean iuxta natumque tenebat
 ingrediens varioque viam sermone levabat.
 miratur facilisque oculos fert omnia circum 310
 Aeneas capiturque locis et singula laetus
 exquirique auditque virum monumenta priorum.
 tum rex Euandrus Romanae conditor arcis:
 haec memora indigenae fauni nymphaeque tenebant
 gensque virum truncis et duro robore nata, 315
 quis neque mos neque cultus erat; nec iungere tauros
 aut componere opes norant aut parcere parto,
 sed rami atque asper victu venatus alebat.
 primus ab aetherio venit Saturnus Olympo
 arma Iovis fugiens et regnis exsul ademptis. 320
 is genus indocile ac dispersum montibus altis

283/4 in margine ad 279 appositos fuisse cens. Heyne, secl. Ribb.
 297 semiesa Lad. semessa P² Ribb. 299/300 post 295 transponi iub.
 Kl. 1870, 8. 301 deus cod. Parrhas. et Bentl.

composuit leg
 maluit, his q
 aurea quae
 saecula: sic p
 deterior done
 et belli rabies
 tum manus A
 saepius et no
 tum reges asp
 a quo post I
 diximus; am
 me pulsum p
 fortuna omni
 his posuere l
 Carmentis ny

Vix ea c
 et Carmental
 quam memor
 vatis fatidica
 Aeneadas ma
 hinc lucum
 rettulit, et
 Parrhasio d
 nec non et
 testaturque
 hinc ad Tar
 aurea nunc
 iam tum rel
 dira loci, ia
 hoc nemus
 (quis deus
 credunt se
 aegida concu
 haec duo pr
 reliquias vete
 hanc Ianus p
 Ianiculum hu
 Talibus
 pauperis Eua

324 fuer
 QV. V. 344
 l. d. h. A.? an

composuit legesque dedit Latiumque vocari
 maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.
 aurea quae perhibent, illo sub rege fuere
 saecula: sic placida populos in pace regebat, 325
 deterior donec paulatim ac decolor aetas
 et belli rabies et amor successit habendi.

tum manus Ausonia et gentes venere Sicanae,
 saepius et nomen posuit Saturnia tellus;
 tum reges asperque immani corpore Thybris, 330

a quo post Itali fluvium cognomine Thybrim
 diximus; amisit verum vetus Albula nomen.
 me pulsum patria pelagique extrema sequentem
 fortuna omnipotens et ineluctabile fatum
 his posuere locis matrisque egere tremenda 335

Carmentis nymphae monita et deus auctor Apollo.²

Vix ea dicta, dehinc progressus monstrat et aram
 et Carmentalem Romani nomine portam
 quam memorant, nymphae priscum Carmentis honorem,
 vatis fatidicae, cecinit quae prima futuros 340
 Aeneadas magnos et nobile Pallanteum.

hinc lucum ingentem, quem Romulus acer asyllum
 rettulit, et gelida monstrat sub rupe Lupercal,
 Parrhasio dictum Panos de more Lycaci. 345

nec non et sacri monstrat nemus Argileti
 testaturque locum et letum docet hospitis Argi. *f. schol.*
 hinc ad Tarpeiam sedem et Capitolia ducit,
 aurea nunc, olim silvestribus horrida dumis.

iam tum religio pavidos terrebat agrestis
 dira loci, iam tum silvam saxumque tremebant. 350

'hoc nemus, hunc' inquit 'frondoso vertice collem
 (quis deus, incertum est) habitat deus; Arcades ipsum *Id. m. III, 612.*

credunt se vidisse Iovem, cum saepe nigrantem
 aegida concuteret dextra nimbosque cieret.

haec duo praeterea disiectis oppida muris, 355
 reliquias veterumque vides monumenta virorum:

hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit arcem;
 Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.³

Talibus inter se dictis ad tecta subibant
 pauperis Euandri passimque armenta videbant 360

324 fuerunt Pyc schol. Hor. IV 2, 22. Ribb. G. II 316; cf. Wagn. QV. V. 344 monte x Schrad.; cf. Ov. F. II 423. 346 testatumque loco l. d. h. A.? an taetatumque locum leto . . ? 357 arcem] urbem M²R

Romanoque foro et lautis mugire Carinis.
 ut ventum ad sedes: 'haec' inquit 'limina victor
 Alcides subiit, haec illum regia cepit.
 aude, hospes, contemnere opes et te quoque dignum
 finge deo rebusque veni non asper egenis.' 365
 dixit et angusti subter fastigia tecti
 ingentem Aeneam duxit stratisque locavit
 effultum foliis et pelle Libystidis ursae. *q. V. 37.*
 Nox ruit et fuscis tellurem amplectitur alis.
 at Venus haud animo nequiquam exterrita mater 370
 Laurentumque minis et duro mota tumultu
 Vulcanum adloquitur thalamoque haec coniugis aureo
 incipit et dictis divinum adspirat amorem:
 'dum bello Argolici vastabant Pergama reges
 debita casurasque inimicis ignibus arces, 375
 non ullum auxilium miseris, non arma rogavi
 artis opisque tuae nec te, carissime coniunx,
 incassumve tuos volui exercere labores,
 quamvis et Priami deberem plurima natis
 et durum Aeneae flevissem saepe laborem. 380
 nunc Iovis imperiis Rutulorum constitit oris.
 ergo eadem supplex venio et sanctum mihi numen
 arma rogo genetrix nato: te filia Nerei,
 te potuit lacrimis Tithonia flectere coniunx.
 aspice, qui coeant populi, quae moenia clausis 385
 ferrum acuunt portis in me excidiumque meorum.'
 dixerat et niveis hinc atque hinc diva lacertis
 cunctantem amplexu molli fovet. ille repente
 accepit solitam flammam, notusque medullas
 intravit calor et labefacta per ossa cucurrit, 390
 non secus atque olim, tonitru cum rupta corusco
 ignea rima micans percurrit lumine nimbos.
 sensit laeta dolis et formae conscia coniunx.
 Tum pater aeterno fatur devinctus amore:
 'quid causas petis ex alto? fiducia cessit 395
 quo tibi, diva, mei? similis si cura fuisset,
 tum quoque fas nobis Teucros armare fuisset;
 nec pater omnipotens Troiam nec fata vetabant

361 *latis* M 364 s. *dignam finge domum* P. Cauer RhM. 1883,
 470. *deo] decus?* 374 *vexabant* prop. Güthl. 1886. 7. 382 *nomen*
 P¹y Leid.; Ribb., ut s. m. n. sit parenthesis. Prol. 322 idem prop. *sanc-*
tum tibi numen. 391 *non] haut* M

stare decemqu
 et nunc, si b
 quidquid in a
 quod fieri fo
 quantum ignes
 viribus indubi
 optatos dedit
 coniugis infus

Inde ubi
 carriculo exp
 cui tolerare co
 impositum, ci
 noctem adden
 exercet penso
 coniugis et p
 haud secus la
 mollibus e st
 insula Sicani
 erigitur Lipa
 quam subter
 antra Aetnae
 auditi referu
 stricturae Cl
 Volcani dom
 hoc tunc li

Ferrun
 Brontesque
 his informat
 fulmen erat
 deicit in ter
 tris imbris t
 addiderant.
 fulgores n
 miscebant op
 parte alia M
 instabant, q
 aegidaque ho
 certatim squ
 conexosque

406 in/ta
 Peetlk. 411

176. in/ta

stare decemque alios Priamum superesse per annos.
 et nunc, si bellare paras atque haec tibi mens est, 400
 quidquid in arte mea possum promittere curae,
 quod fieri ferro liquidove potest electro,
 quantum ignes animaeque valent — absiste precando
 viribus indubitare tuis. ea verba locutus
 optatos dedit amplexus placidumque petivit
 coniugis infusus gremio per membra soporem. 405

Inde ubi prima quies medio iam noctis abactae 410
 curriculo expulerat somnum, cum femina primum,
 cui tolerare colo vitam tenuique Minerva

impositum, cinerem et sopitos suscitavit ignis 410

noctem addens operi famulasque ad lumina longo 410

exercet penso, castum ut servare cubile 410

coniugis et possit parvos educere natos — 410

haud secus Ignipotens nec tempore segnior illo 410

mollibus e stratis opera ad fabrilia surgit. 415

insula Sicanium iuxta latus Aeoliamque 415

erigitur Liparen fumantibus ardua saxis, 415

quam subter specus et Cycloperum exesa caminis 415

antra Aetnaea tonant validique incudibus ictus 420

auditi referunt gemitus striduntque cavernis 420

stricturae Chalybum et fornacibus ignis anhelat, 420

Volcani domus et Volcania nomine tellus. 420

hoc tunc Ignipotens caelo descendit ab alto. 420

Ferrum exercebant vasto Cycloper in antro, 425

Brontesque Steropesque et nudus membra Pyracon. 425

his informatum manibus iam parte polita 425

fulmen erat, toto genitor quae plurima caelo 425

deicit in terras, pars imperfecta manebat: 425

tris imbris torti radios, tris nubis aquosae 430

addiderant, rutili tris ignis et alitis austri; 430

fulgores nunc terrificos sonitumque metumque 430

miscabant operi flammisque sequacibus iras. 430

parte alia Marti currumque rotasque volucris 435

instabant, quibus ille viros, quibus excitat urbes; 435

aegidaque horrifera, turbatae Palladis arma, 435

certatim squamis serpentum auroque polibant 435

conexosque anguis ipsamque in pectore divae 435

406 *infusum* P¹R²; cf. Serv. 407 *abactae*] *opacae* a; idem coni.
 Peerlk. 412 *exercens* M 420 *gemitum* Rbc¹π 423 *huc* Pγ¹π²

406. *infusum* cf. Sen. Med. 940.

Gorgona desecto vertentem lumina collo.
 'tollite cuncta' inquit 'coeptosque auferte labores,
 Aetnaei Cyclopes, et huc advertite mentem: 440
 arma acri facienda viro. nunc viribus usus,
 nunc manibus rapidis, omni nunc arte magistra.
 praecipitate moras.' nec plura effatus, at illi
 ocuis incubuere omnes pariterque laborem
 sortiti. fluit aes rivis auriq̄ue metallum 445
 volnificusque chalybs vasta fornace liquescit.
 ingentem clipeum informant, unum omnia contra
 tela Latinorum, septenosque orbibus orbis
 impediunt. alii ventosis follibus auras
 accipiunt redduntque, alii stridentia tingunt 450
 aera lacu. gemit impositis incudibus antrum.
 illi inter sese multa vi brachia tollunt
 in numerum versantque tenaci forcipe massam.

Haec pater Aeoliis properat dum Lemnius oris,
 Euandrum ex humili tecto lux suscitât alma 455
 et matutini volucrum sub culmine cantus.
 consurgit senior tunicaque inducitur artus
 et Tyrrhena pedum circumdat vincula plantis,
 tum lateri atque umeris Tegeaeum subligat ensem
 demissa ab laeva pantherae terga retorquens. 460
 nec non et gemini custodes limine ab alto
 praecedunt gressumque cares comitantur erilem.
 hospitis Aeneae sedem et secreta petebat
 sermonum memor et promissi muneris heros.
 nec minus Aeneas se matutinus agebat. 465
 filius huic Pallas, illi comes ibat Achates.
 congressi iungunt dextras mediisque residunt
 aedibus et licito tandem sermone fruuntur.

Rex prior haec:
 'maxime Teucrorum ductor, quo sospite numquam 470
 res equidem Troiae victas aut regna fatebor,
 nobis ad belli auxilium pro nomine tanto
 exiguae vires: hinc Tusco claudimur amni,
 hinc Rutulus premit et murum circumsonat armis.
 sed tibi ego ingentis populos opulentaque regnis 475
 iungere castra paro, quam fors inopina salutem

455 lecto prop. auct. Wak. Lindner GPr. Hirschberg 1886, 5.
 460 pantherea Py Rbb. 461 limine ab arto Markl. Stat. S. I 1, 46.
 l. aperto Peerlk. 475 regni vel regi Kl. Z6G. 1881, 594.

ostentat; fati
 haud proci h
 urbis Agyllina
 gens, bello
 hanc multos
 imperio et sae
 quid memorem
 effera? di capi
 mortua quin e
 componens ma
 tormenti genus
 complexu in n
 at fessi tandem
 armati circum
 obtruncant so
 ille inter caed
 confugere et T
 ergo omnis fu
 regem ad sup
 his ego te, A
 toto namque
 signaque fer
 fata canens:
 flos veterum
 fert dolor et
 nulli fas Ital
 externos opt
 hoc acies ca
 ipse oratores
 cum sceptro
 succedam cas
 sed mihi tar
 invidet imp
 natum exhort
 hinc partem
 et generi fata
 ingredi, o
 hunc tibi pra
 Pallanta adiu

492 caede
 indulget br Se

ostentat; fatis huc te poscentibus adfers.
 haud procul hinc saxo incolitur fundata vetusto
 440 urbis Agyllinae sedes, ubi Lydia quondam
 gens, bello praeclara, iugis insedit Etruscis. 450
 hanc multos florentem annos rex deinde superbo
 imperio et saevis tenuit Mezentius armis.
 quid memorem infandas caedes, quid facta tyranni
 445 effera? di capiti ipsius generique reservent!
 mortua quin etiam iungebat corpora vivis 485
 componens manibusque manus atque oribus ora,
 tormenti genus, et sanie taboque fluentis
 complexu in misero longa sic morte necabat.
 450 at fessi tandem cives infanda furentem
 armati circumsistunt ipsumque domumque, 490
 obtruncant socios, ignem ad fastigia iactant.
 ille inter caedem Rutulorum elapsus in agros
 confugere et Turni defendier hospitis armis.
 455 ergo omnis furiis surrexit Etruria iustis,
 regem ad supplicium praesenti Marte reposcunt. 495
 his ego te, Aenea, ductorem milibus addam.
 toto namque fremunt condensae litore puppes
 signaque ferre iubent, retinet longaevus haruspex
 460 fata canens: "o Maeoniae delecta iuventus,
 flos veterum virtusque virum, quos iustus in hostem 500
 fert dolor et merita accendit Mezentius ira,
 nulli fas Italo tantam subiungere gentem:
 externos optate duces." tum Etrusca resedit
 465 hoc acies campo monitis exterrita divom.
 ipse oratores ad me regnique coronam 505
 cum sceptro misit mandatque insignia Tarchon,
 succedam castris Tyrrhenaque regna capessam.
 sed mihi tarda gelu saeculisque effeta senectus
 470 invidet imperium seraeque ad fortia vires.
 natum exhortarer, ni mixtus matre Sabella 510
 hinc partem patriae traheret. tu, cuius et annis
 et generi fata indulgent, quem numina poscunt,
 ingredi, o Teucrum atque Italum fortissime ductor! —
 475 hunc tibi praeterea, spes et solacia nostri,
 Pallanta adiungam; sub te tolerare magistro 515

492 caedes M²Pbεπ caedems γ 512 fatum P¹Rγ¹bπ Serv. pl.
 indulget bπ Serv. pl. indulges P¹ indulgeet R

militiam et grave Martis opus, tua cernere facta
adsuescat primis et te miretur ab annis.

Arcadas huic equites bis centum, robora pubis
lecta, dabo totidemque suo tibi nomine Pallas.

Vix ea fatus erat: defixique ora tenebant *cf. T. 1* 520

Aeneas Anchisiades et fidus Achates,
multaque dura suo tristi cum corde putabant,
ni signum caelo Cytherea dedisset aperto.
namque improvise vibratus ab aethere fulgor
cum sonitu venit et ruere omnia visa repente 525

Tyrrhenusque tubae mugire per aethera clangor.
suspiciunt, iterum atque iterum fragor increpat ingens:

arma inter nubem caeli in regione serena
per sudum rutilare vident et pulsa tonare.

obstipuere animis alii, sed Troius heros 530
adgnovit sonitum et divae promissa parentis.

tum memorat: 'ne vero, hospes, ne quaere profecto,
quem casum portenta ferant, ego poscor Olympo:

hoc signum cecinit missuram diva creatrix, 535
si bellum ingrueret, Volcaniaque arma per auras
laturam auxilio.

heu quantae miseris caedes Laurentibus instant!
quas poenas mihi, Turne, dabis! quam multa sub undas
scuta virum galeasque et fortia corpora volves, *cf. I, 109.*
Thybrī pater! poscant acies et foedera rumpant! 540

Haec ubi dicta dedit, solio se tollit ab alto
et primum Herculeis sopitas ignibus aras *cf. v. 410. V.*

excitat hesternumque larem parvosque penatis
laetus adit; mactat lectas de more bidentis,
Euandrus pariter, pariter Troiana iuventus. 545

Luc. VI. 76 post hinc ad navis graditur sociosque revisit,
quorum de numero, qui sese in bella sequantur,

praestantis virtute legit; pars cetera prona
fertur aqua segnisque secundo defluit amni,

nuntia ventura Ascanio rerumque patrisque. 550

519 tuo M¹ sibi M¹P²γ¹ Ribb. munere PRyb Ribb. suo tibi
munere def. Schröt. 1888, 5. 528 in om. M¹ Non. 31, 15. Ribb.

529 suidum Rb² Ribb. 532 quaere, profecto quem Lad. 533

poscor: Olympo hoc Peerlk. Lad.; cf. Serv. 538 unda Rbπ; cf. I 100.

543 suscitat Rmπ esternumque Ma² ext. Ra¹, comm. Serv.

544 mactant Mχ (= IV 57) Lad. et Ribb. commate in fine v. non pos.;
cf. V 72 s.

dantur equi Te
ducant exsorte
pellis obit to
Fama vu
ocius ire equit
vota metu dup
it timor et ma
tum pater Eua
haeret inexpl
o mihi praeter
qualis eram, c
stravi scutorum
et regem hac
nascenti cui tr
(horrendum di
ter Leto stern
abstulit haec a
non ego nunc
nate, tuo, ne
hinc capiti ins
funera, tam
at vos, o sup
Iuppiter, Aro
et patrias au
incolumem Pa
si visurus eun
vitam oro, pa
sin aliquem in
nunc, nunc o
dum curae am
dum te, care
complexu ten
volueret, haec
fundebat, famu
lamque ad
Aeneas inter pr
inde alii Troiae
555 limina
M² alit ap. Serv.
567 Kl.; cf. Serv.
579 nunc, o nunc
IX 480 pt. cod. F

dantur equi Teucris Tyrrhena petentibus arva;
ducunt exsortem Aeneae, quem fulva leonis
pellis obit totum praefulgens unguibus aureis.

Fama volat parvum subito volgata per urbem
ocius ire equites Tyrrheni ad litora regis. 555

vota metu duplicant matres, propiusque periclo
it timor et maior Martis iam apparet imago.

tum pater Euandrus dextram complexus euntis
haeret inexpectus lacrimans ac talia fatur: 525

o mihi praeteritos referat si Iuppiter annos, 560
qualis eram, cum primam aciem Praeneste sub ipsa
stravi scutorumque incendi victor acervos

et regem hac Erulum dextra sub Tartara misi,
nascenti cui tris animas Feronia mater

(horrendum dictu) dederat, terna arma movenda; 565
ter Leto sternendus erat; cui tum tamen omnis
abstulit haec animas dextra et totidem exiit armis —:

non ego nunc dulci amplexu divellerer usquam,
nate, tuo, neque finitimo Mezentius umquam

huic capiti insultans tot ferro saeva dedisset 570
funera, tam multis viduasset civibus urbem.
at vos, o superi, et divom tu maxime rector

Iuppiter, Arcadii, quaesio, miserescite regis
et patrias audite preces. si numina vestra

incolumem Pallanta mihi, si fata reservant, 575
si visurus eum vivo et venturus in unum,
vitam oro, patior quemvis durare laborem;

sin aliquem infandum casum, Fortuna, minaris,
nunc, nunc o liceat crudelem abrumpere vitam,

dum curae ambiguae, dum spes incerta futuri, 580
dum te, care puer, mea sola et sera voluptas,
complexu teneo, gravior neu nuntius auris

volneret. haec genitor digressu dicta supremo
fundebat, famuli conlapsum in tecta ferebant.

Iamque adeo exierat portis equitatus apertis, 585
Aeneas inter primos et fidus Achates,
inde alii Troiae proceres, ipse agmine Pallas

555 *limina* P^γα^χ 559 *inexpectum* P¹ac²π; cf. Serv. *lacrimis*
M^γ2 'alii' ap. Serv. 565 *terna* .. *armis* 567 Ribb. in parenth. pon.,
566/7 Kl.; cf. Serv. 569 *finitimos* P¹ Ribb. *finitimus* Rottend. P.
579 *nunc*, o *nunc* R¹ Ment. I, Ribb. 581 *sera et sola* Pb Serv.
IX 480 pr. cod. Flor. et Regin.; Ribb. 582 *complexus* M²Rb²

520

525

530

535

540

545

550

555

560

565

570

575

580

585

590

595

600

605

610

615

620

625

630

635

640

645

650

655

660

665

670

675

680

685

690

695

700

705

710

715

720

725

730

735

740

745

750

755

760

765

770

775

780

785

790

795

800

805

810

815

820

825

830

835

840

845

850

855

860

865

870

875

880

885

890

895

900

905

910

915

920

925

930

935

940

945

950

955

960

965

970

975

980

985

990

995

1000

- κ. in medio chlamyde et pictis conspectus in armis,
 qualis ubi Oceani perfusus Lucifer unda,
 quem Venus ante alios astrorum diligit ignis, 590
 extulit os sacrum caelo tenebrasque resolvit.
 stant pavidae in muris matres oculisque sequuntur
 pulveream nubem et fulgentis aere catervas.
 olli per dumos, qua proxima meta viarum,
 armati tendunt; it clamor et agmine facto 595
 quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum.
 est ingens gelidum lucus prope Caeritis amnem,
 religione patrum late sacer; undique colles
 inclusere cavi et nigra nemus abiete cingunt;
 Silvano fama est veteres sacrasse Pelagos, 600
 arborum pecorisque deo, lucumque diemque,
 qui primi finis aliquando habuere Latinos:
 haud procul hinc Tarcho et Tyrrheni tuta tenebant
 castra locis, celsoque omnis de colle videri 605
 iam poterat legio et latis tendebat in arvis.
 huc pater Aeneas et bello lecta iuventus
 succedunt fessique et equos et corpora curant.
- At Venus aetherios inter dea candida nimbos
 dona ferens aderat natumque in valle reducta
 ut procul egelido secretum flumine vidit, 610
 talibus adfata est dictis seque obtulit ultro:
 'en perfecta mei promissa coniugis arte
 munera, ne mox aut Laurentis, nate, superbos
 aut acrem dubites in proelia poscere Turnum.
 dixit et amplexus nati Cytherea petivit, 615
 arma sub adversa posuit radiantia quercu.
 ille deae donis et tanto laetus honore
 expleri nequit atque oculos per singula volvit
 miraturque interque manus et bracchia versat
 terribilem cristis galeam flammisque vomentem 620
 fatiferumque ensem, lorica ex aere rigentem,
 sanguineam, ingentem, qualis cum caerulea nubes
 solis inardescit radiis longaeque refulget;
 tum levis ocreas electro auroque recocto
 hastamque et clipei non enarrabile textum. 625
- Illic res Italas Romanorumque triumphos,
 haud vatium ignarus venturique inscius aevi,

fecerat Ignipotē
 stirpis ab Ascar
 fecerat et viridi
 procubuisse l
 ludere pender
 impavidos, illam
 mulcere alterno
 nec procul hinc
 consessu caveae
 addiderat subit
 Romulidis Tatio
 post idem inter
 armati lovis an
 stabat et caesa
 haud procul in
 distulerant (at
 raptabatque vir
 per silvam et
 Nec non
 accipere ingen
 Aeneadae in f
 illum indign
 aspiceres, pot
 et fluvium vi
 in summo ca
 stabat pro te
 Romuleoque
 atque hic au
 portibus Ga
 Galli per dum
 defensi teneb
 aurea caesaris
 virgatis luc
 auro innectur
 gaesa manu
 hic exsultanti
 lanigerosque
 vel fati x
 prop. Wagn.
 642 medium M
 somnis Peerlk.
 post 638 Hertz

fecerat Ignipotens, illic genus omne futurae
stirpis ab Ascanio pugnataque in ordine bella.
 fecerat et viridi fetam Mavortis in antro 630
 procubuisse lupam, geminos huic ubera circum
 ludere pendentis pueros et lambere matrem
 impavidos, illam tereti cervice reflexam
 mulcere alternos et corpora fingere lingua. —
 nec procul hinc Romam et raptas sine more Sabinas 635
 consessu caveae magnis circensibus actis
 addiderat subitoque novum consurgere bellum
 Romulidis Tatioque seni Curibusque severis.
 post idem inter se posito certamine reges
 armati Iovis ante aram paterasque tenentes 640
 stabant et caesa iungebant foedera porca. —
 haud procul inde citae Mettum in diversa quadrigae
 distulerant (at tu dictis, Albane, maneres!)
 raptabatque viri mendacis viscera Tullus
 per silvam et sparsi rorabant sanguine vepres. 645

Nec non Tarquinius eiectum Porsenna iubebat
 accipere ingentique urbem obsidione premebat;
 Aeneadae in ferrum pro libertate ruebant.
 illum indignanti similem similemque minanti
 aspiceres, pontem auferet quia vellere Cocles 650
 et fluvium vinculis innaret Cloelia ruptis. —
 in summo custos Tarpeiae Manlius arcis
 stabat pro templo et Capitolia celsa tenebat,
 Romuleoque recens horrebat regia culmo.
 atque hic auratis volitans argenteus anser 655
 porticibus Gallos in limine adesse canebat;
 Galli per dumos aderant arcemque tenebant
 defensi tenebris et dono noctis opacae:
 aurea caesaries ollis atque aurea vestis, 660
 virgatis lucent sagulis, tum lactea colla
 auro innectuntur, duo quisque Alpina coruscant
 gaesa manu scutis protecti corpora longis.
 hic exsultantis Salios nudosque Lupercos
 lanigerosque apices et lapsa ancilia caelo

vel *fati* x quidam ap. Serv. pl. v. damnant. 629 *pugnandaque*
 prop. Wagn. 630 *et] en* mavult Ribb. 633 *reflexa* M²PRya^b Ribb.
 642 *medium* M¹ *Metium* M²? *Mettum* M³ cet. libri, Serv. 652 *in-*
somnis Peerlk. 654 post 641 sec. ed. Parm. pos. Peerlk. Lad. Ribb.;
 post 638 Hertz.

extuderat, castae ducebant sacra per urbem 665
 pilentis matres in mollibus. — hinc procul addit
 Tartareas etiam sedes, alta ostia Ditis,
 et scelerum poenas et te, Catilina, minaci
 pendentem scopulo furiarumque ora trementem
 secretosque pios, his dantem iura Catonem. 670

Haec inter tumidi late maris ibat imago
aurea, sed fluctu spumabant caerulea cano,
 et circum argento clari delphines in orbem
 aequora verrebant caudis aestumque secabant.
 in medio classis aeratas, Actia bella, 675
 cernere erat, totumque instructo Marte videres
 fervere Leucaten auroque effulgere fluctus.

hinc Augustus agens Italos in proelia Caesar
 cum patribus populoque, penatibus et magnis dis,
 stans celsa in puppi, geminas cui tempora flammās 680
 laeta vomunt patriumque aperitur vertice sidus;
 parte alia ventis et dis Agrippa secundis
 arduus agmen agens, cui, belli insigne superbum,
 tempora navali fulgent rostrata corona.

hinc ope barbarica variisque Antonius armis, 685
 victor ab Aurorae populis et litore rubro,
 Aegyptum virisque Orientis et ultima secum
 Bactra vehit, sequiturque (nefas!) Aegyptia coniunx. —
 una omnes ruere ac totum spumare reductis
convolsum remis rostrisque tridentibus aequor. 690

alta petunt; pelago credas innare revolsas
Cycladas aut montis concurrere montibus altos:
 tanta mole viri turritis puppibus instant.

stuppea flamma manu telisque volatile ferrum 695
 spargitur, arva nova Neptunia caede rubescunt.

regina in mediis patrio vocat agmina sistro
 necdum etiam geminos a tergo respicit anguis;
 omnigenumque deum monstra et latrator Anubis
 contra Neptunum et Venerem contraque Minervam
 tela tenent. saevit medio in certamine Mavors 700
 caelatus ferro tristesque ex aethere Dirae,
 et scissa gaudens vadit Discordia palla,

666 hinc . . . Catonem 670 cum Peerlk. secl. Gofs. 670 hic Lad.
 685 Phariisque Heins. 694 telique R? Lad. tellisque M 698 nige-
 numque M¹ inde Niligenumque Lachm. Lucr. 292. annigenumque
 Hoffm. ZöG. 1853, 887.

quam cum sangu
 Actus haec cer
 desper: omnis
 omnis Arabs,
 ipsa videbatur
 tela dare et lax
 illam inter caele
 fecerat Ignipot
 contra autem ma
 pendenteque si
 caeruleum in gro
 at Caesar triplic
 moenia dis Ital
 maxima ter cent
 laetitia ludisque
 omnibus in tem
 ante aras terrar
 ipse sedens niv
 dona recognosc
 possibus; inced
 quam variae lin
 hic Nomadum
 hic Lelegas Ca
 inxerat, Eup
 extremique h
 indomitique I
 Talia per
 miratur rerum
 attollens umer

704 tend
 Peerlk. 724
 totum v. nota

quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.
 Actius haec cernens arcum intendebat Apollo
 desuper: omnis eo terrore Aegyptus et Indi,
 omnis Arabs, omnes vertebant terga Sabaei.
 ipsa videbatur ventis regina vocatis
 vela dare et laxos iam iamque immittere funis:
 illam inter caedes pallentem morte futura
 fecerat Ignipotens undis et lapyge ferri,
 contra autem magno maerentem corpore Nilum
 pandentemque sinus et tota veste vocantem
 caeruleum in gremium latebrosaue flumina victos. —
 at Caesar triplici invectus Romana triumpho
 moenia dis Italis votum immortale sacrabat,
 maxima ter centum totam delubra per urbem.
 lactitia ludisque viae plausuque fremebant;
 omnibus in templis matrum chorus, omnibus arae;
 ante aras terram caesi stravere iuveni.
 ipse sedens niveo candentis limine Phoebi
 dona recognoscit populorum aptatque superbis
postibus; incedunt victae longo ordine gentes
 quam variae linguis habitu tam vestis et armis:
 hic Nomadam genus et discinctos Mulciber Afros,
 hic Lelegas Carasque sagittiferosque Gelonos
 finxerat, Euphrates ibat iam mollior undis,
 extremique hominum Morini Rhenusque bicornis,
 indomitique Dahae et pontem indignatus Araxes.
 Talia per clipeum Volcani, dona parentis,
 miratur rerumque ignarus imagine gaudet
 attollens umero famamque et fata nepotum.

704 *tendebat* Py Rbb. 719 *ante aras*] *ardentes* postpos. dist.
 Peerlk. 724 *hinc* Pyb 725 *hinc* Pybc 721 *facta* a²επ Serv. pl.
 totum v. notant 'critici' ap. Serv. pl., secl. Bros.